

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Tertiam Partem Summæ Theologiæ. Cum Commentariis
Reuerendiss. D. Thomæ de Vio Caietani Cardinalis S. Sixti, Et Opvscvlis
Eivsdem In tres Tomos distinctis

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LXXXIII. De sacramento pænitentiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72797](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72797)

AD QVARTVM Dicendum, quod si sacerdos ante consecrationem sanguinis, & post consecrationem corporis percipiat, aut unum, aut aquam non esse in calice, debet statim apponere, & consecrare: si vero post consecrationis uerba perceperit, quod aqua desit, debet nihilominus pcedere, quia impositio aquae, ut supra dictum est, non est de necessitate sacramenti: debet tamen puniri ille, ex cuius negligentia hoc contingit. Nullo autem modo debet aqua uino in consecrato misceri: quia sequeretur corruptio sacramenti pro aliqua parte, ut supra dictum est. * Si uero percipiat post uerba consecrationis, quod uinum non fuerit positum in calicem, si quidem hoc percipiat ante sumptionem corporis, debet deponere aqua, si ibi fuerit, imponere uinum cum aqua, & resumere a uerbis consecrationis sanguinis: si uero hoc perceperit post sumptionem corporis, aliam hostiam apponere debet, iterum consecrandam simul cum sanguine: quod ideo dico, quia si diceret sola uerba consecrationis sanguinis, non seruaretur debitus ordo consecrandi: & sicut dicitur * in praedicto c. Toletani concilii, perfecta uideri non possunt sacrificia, nisi perfecto ordine compleantur: si uero inciperet a consecratione sanguinis, & repeteret omnia uerba consequentia, non contingeret, nisi adesset hostia consecrata, cum in uerbis illis currant quaedam dicenda, & fienda non solum circa sanguinem, sed etiam circa corpus. Et debet in fine iterum sumere hostiam consecratam & sanguinem, non obstante etiam, si prius sumperit aquam, quae erat in calice, quia preceptum de perfectione sacramenti maioris est ponderis, quam preceptum quod hoc sacramentum a ieiuniis sumatur, ut supra dictum est. *

AD QVINTVM Dicendum, quod licet sacerdos non recolat se dixisse aliqua eorum, quae dicere debuit, non tamen debet ex hoc mente perturbari: non enim qui multa dicit, recolit omnium, quae dixit, nisi forte aliquid in dicendo apprehenderit sub ratione iam dicti: sic enim aliquid efficitur memorabile. Unde si aliquis attente cogitet illud quod dicit, non tamen cogitet se dicere illud, non multum proficua recolit se dixisse: sic enim sit aliquid obiectum memoriae, in quantum accipitur sub ratione praeteriti, sicut dicitur * in li. de memoria: si tamen sacerdos probabiliter constet se aliqua omisisse, si quidem non sunt de necessitate sacramenti, non existimo quod propter hoc debeat resumere, immutando ordinem sacrificii, sed debet ulterius procedere: si uero certificetur se omisisse aliquid eorum, quae sunt de necessitate sacramenti, scilicet formas consecrationis, cum forma consecrationis sit de necessitate sacramenti, sicut & materia, idem uidetur faciendum quod dictum est * in defectu materiae, ut scilicet resumatur a forma consecrationis, & cetera per ordinem reiterentur, ne mutetur ordo sacrificii.

AD SEXTVM Dicendum, quod fractio hostiae consecratae, & quae una sola pars mittatur in calicem, respicit corpus mysticum, sicut admixtio aequae significat populum, & ideo horum praetermissio non facit imperfectionem sacrificii, ut propter hoc sit necessitas aliquid reiterare circa celebrationem huius sacramenti.

AD SEPTIMVM Dicendum, quod, sicut legit de consec. dist. 2. ex Decreto Pii papae, * si per negligentiam aliquid de sanguine stillauerit in tabulam, quae terrae adharet, lingua lambetur, & tabula radet: si uero non fuerit tabula, terra radetur, & igni consumetur, & cinis intra altare condetur, & sacerdos quadraginta diebus poeniteat: si autem super altare stillauerit

calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus poeniteat. Si super linteam altaris, & ad aliud stilla peruenierit, decem diebus poeniteat. Si usque ad tertium, nouem diebus poeniteat. Si usque ad quartum, uiginti diebus poeniteat, & linteamina quae stilla retigerit, tribus vicibus lauet minister calice subitus posito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur: posset etiam sumi in potum a ministro, nisi propter abominationem dimitteretur: quidam autem ulterius partem illam linteaminum incidunt & comburunt: & cinerem in altari uel sacrario reponunt. subditur autem ibidem ex poenitentiali Bedae * praesbyteri, si quis per ebrietatem uel voracitatem eucharistiam euouerit, quadraginta diebus poeniteat, si laicus est: clerici uel monachi seu diaconi & praesbyteri, septuaginta diebus poeniteant: episcopus, nonaginta: si autem infirmitatis causa euouerint, septem diebus poeniteant. Et in eadem distinctio legitur ex concilio arelatensi: * Qui non bene custodierit * sacramentum, & mus uel aliquod aliud animal illud comederit, quadraginta diebus poeniteat. Qui autem perdidit illud in ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit, triginta diebus poeniteat. Et eadem poenitentia uidetur dignus sacerdos, per cuius negligentiam hostiae consecratae putrescunt: praedictis autem diebus debet poenitens ieiunare, & a communionem cessare. Pensatis tamen conditionibus negotii & personae potest minui, uel addi ad poenitentiam praedictam: hoc tamen obseruandum est, quod ubicumque species integrae inueniuntur, sunt reuerenter conseruanda, uel etiam sumenda: quia manentibus speciebus, manet ibi corpus Christi, ut supra dictum est. Ea uero, in quibus inueniuntur si commode fieri potest, sunt comburenda, cinere in sacrario recondito: sicut de rasura tabulae dictum est. *

Ead. d. s. ca. si quis per ebrietatem.

Ead. di. s. e. Qui bene non custodierit. alia sacrificia.

q. 77. ar. 5. & locis ibi citatis.

In istius loci. princ.

QVAESTIO LXXXIII.

De sacramento poenitentiae, in decem articulos diuisa.

Super questionem octuagesimam quartam.

CONSEQUENTER considerandum est, de sacramento poenitentiae. Circa quod primo considerandum est, de ipsa poenitentia. Secundo, de effectu ipsius. Tertio, de partibus eius. Quarto, de suscipientibus hoc sacramentum. Quinto, de potestate ministrorum, quae ad clauas pertinet. Sexto, de solennitate huius sacramenti.

Circa primum duo consideranda sunt. Primo, de poenitentia, secundum quod est sacramentum. Secundo, de poenitentia, secundum quod est uirtus.

Circa primum quaeruntur decem.

- ¶ Primo, Vtrum poenitentia sit sacramentum.
- ¶ Secundo, De propria materia eius.
- ¶ Tertio, De forma ipsius.
- ¶ Quarto, Vtrum impositio manus requiratur ad hoc sacramentum.
- ¶ Quinto, Vtrum hoc sacramentum.

In primis duobus articulis tria dicenda occurrunt. Primum de materia sacramenti poenitentiae, ex qua cum forma constituitur sacramentum, an scilicet hoc sacramentum habeat materiam, ex qua constituitur. Et mouetur hoc dubium propter Scot. in 4. distinctio. 16. quaestio. prima, distinctio huius sacramenti nullam partem esse actum poenitentis: sed sacramentum hoc essentialiter consistere in absolute: ita quod secundum eum sacramentum poenitentiae non constituitur ex materia & forma contra communem doctrinam in 1. distinctio. 4. sententia, immo contra doctrinam sacri concilii sub Eugenio IIII, ubi dicitur, quod omnia sacramenta constent

Tertia S. Thomae.

NN stant

San: ex rebus tanquam materia, & uerbis tanquam forma & specialiter de sacramento poenitentiae dicitur, cuius quasi materia sunt actus poenitentis.

¶ Ne ratio Scot. ualet scilicet, quia nullus actus poenitentis est aliquid sententiae sacerdotis: quoniam supponit haec ratio sacramentum, hoc est consistere essentialiter in sola absolutione.

¶ Quocirca sequendo, & communem & sacri Concilii doctrinam, dicendum est sacramentum poenitentiae consistere ex uerbis absolutionis ut forma, & actu seu actibus poenitentis, ut materia proxima. Nec alia querenda est, de hoc ratio; nisi auctoritas, utraque iam adducta & consonantia: quae scilicet consonant conditiones sacramenti huiusmodi.

¶ Secundo, est, circa rem huius sacramenti, quae scilicet est & res & sacramentum, an scilicet sit interior poenitentiae, an ornatus aliquis: Et quoniam magna uidetur, alio modo de ornatu, nec intentionis mea est scribere ad contradiendum alius, diuisa unicuique probabilitate suae opinionis, dicam quid secundum Auctorem, & rationem re-feram uidetur sententiam.

¶ De sacramentis, nil aliud sciendum est, nisi quod acceptus tam ex parte causalitatis attributa sacramento, quam ex parte rei, & sacramenti, quam etiam ex parte subiecti disponendi ad gratiam, ultimum sacramenti effectum; nec necessitas est probabiliter ornatus ponitur, nam causalitas sacramenti sufficienter saluatur respectu gratiae, etiam si nihil aliud causaret nisi uero & sacramentum sufficienter saluatur hic per interiorum poenitentiam.

¶ Dispositio autem ad gratiam, quae tamen tantum ponderatur a poenitentibus ornatum, tripliciter monstratur aliena ab ornatu. Primo, ex parte gratiae: quoniam gratia non est talis forma in anima ut egreat alia forma praedispone ad ipsam. Fallax siquidem imaginatio est putare, quod sicut lignum, si debet igni, debet prius calefieri, ut calor disponat ad formam ignis, ita anima, si debet per gratiam fieri deiformis, debet prius ornari. Nullam siquidem talem dispositionem gratia exigit, ut patet in infantibus baptizatis, quibus infunditur gratia absque aliqua alia forma praedispone. Nec obstat character: quoniam, ut ex supra dictis patet, character non ponitur, ut disponat ad gratiam: quod eius subiectum, quod est intellectus, testatur; dispositio enim ad gratiam, quae est in essentia animae, non est in intellectu, ut de se patet.

¶ Secundo, ex parte auctorum, quibus tantum confertur sacramentum poenitentiae. Nam in adultis dispositio ad gratiam est proprius actus ipsius adulti, iuxta illud, Qui creauit te sine te, non saluabit te sine te: & iuxta supra dicta in secundo libro de iustificatione impiorum. Tertio, ex parte poenitentis: poenitens enim

de necessitate salutis. ¶ Sexto, De ordine eius ad alia sacramenta. ¶ Septimo, De institutione eius. ¶ Octauo, De duratione ipsius. ¶ Nono, De continuitate eius. ¶ Decimo, Vtrum possit iterari.

ARTICULVS PRIMVS. Vtrum poenitentia sit sacramentum.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod poenitentia non sit sacramentum. Gregorius enim dicit, & habetur in Decretis, quod poenitentia non sit sacramentum, quia non habetur baptismus, chrisma, corpus & sanguis Christi, quae ob id sacramenta dicuntur, quia sub tegum corpore rerum diuina uirtus secretius operatur salutem: sed hoc non contingit in poenitentia: quia non adhibentur aliqua corporales res, sub quibus diuina uirtus operetur salutem: ergo poenitentia non est sacramentum.

¶ 2. Praeter. Sacramenta ecclesiae a ministris Christi exhibentur, secundum illud 1. Corint. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei: sed poenitentia non exhibetur a ministris Christi, sed interius a Deo hominibus inspiratur, secundum illud Hierem. 31. Postquam conuersi sunt me, egi poenitentiam, ergo uidetur, quod poenitentia non sit sacramentum.

¶ 3. Praet. In sacramentis, de quibus iam supra diximus, est aliquid

inquantum poenitens non disponitur nisi per actus poenitentiae: omnis enim alia dispositio per accidens se haberet ad poenitentem: & propterea si ornatus poneretur, disponere, non nisi per accidens concurreret ad disponendum poenitentem: quod autem fit per accidens, non est per se tribuendum sacramento poenitentiae. Commentarius poenitentiae ergo uidetur ornatus huiusmodi; sed ut in littera dicitur, interior poenitentia, est res, & sacramentum.

¶ Quid, quod est sacramentum tantum aliquid, quod est res & sacramentum: aliquid uero, quod est res tantum, ut ex praemis patet: sed hoc non inuenitur in poenitentia ergo poenitentia non est sacramentum.

¶ Sed contra est, quod sicut baptismus adhibetur ad purificandum peccatorum, ita & poenitentia unde & Petrus dixit Simoni Act. 8. octauo, poenitentiam age ab haec nequitia tua: sed baptismus est sacramentum, ut supra habitum est: ergo pati ratione & poenitentia.

¶ Respon. Dicendum, quod sicut Gregorius dicit in supra dicto, sacramentum est in aliqua celebratione, cum res gesta sit, ut aliquid significatue accipiamus, quod sancte accipiendum est.

¶ Manifestum est autem, quod in poenitentia ita res gesta sit, quod aliquid sanctum significatur, tam ex parte peccatoris poenitentis, quam ex parte sacerdotis absoluentis: nam peccator poenitens, per ea quae facit & dicit, ostendit cor suum a peccato recessisse: similiter etiam sacerdos per ea, quae agit & dicit circa poenitentem, significat opus Deo remittentis peccata: unde manifestum est, quod poenitentia, quae in ecclesia agitur, est sacramentum.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod nomine corporalium rerum intelliguntur etiam ipsi exteriores actus sensibiles, qui ita se habent in hoc sacramento, sicut aqua in baptismo, uel chrisma in confirmacione.

¶ Modus autem quo hoc fit, est quod Deus utrimque operatur: concurrunt siquidem ex parte poenitentis ad interiorum poenitentiam, inspirando illam, ut in littera dicitur, non solum secundum se, sed etiam in ordine ad sacramentum: quod ex eo patet, quod ex interiori motu poenitens subiecit se clauibus. Et rursus concurrunt Deus ex parte sacramenti, ordinando sacramentales actus exteriores ad interiorum poenitentiam, dum uincit sacramento ipso ad excitandum & perficiendum interiorum actum poenitentis; sic enim excitando & perficiendo, facit de attrito contritum, dum median-tes sacramento, utitur etiam interiori actu poenitentis ad remissionem peccatorum; per hoc enim fit interior poenitentis actus res & sacramentum. Et per hoc apparet, quod sacramentum significat & causat interiorum poenitentiam, & interior poenitentia sic causata, significat & causat remissionem peccatorum: sunt enim haec instrumenta subordinata principali agenti, Deo scilicet: sicut baculus, quo moueo lapidem, est instrumentum subordinatum alteri instrumento, puta manus, qua moueo baculum &c.

¶ Tertium est, quod Auctor seipso doctior, cum in quarta sententia, putasse solum formam in sacramento poenitentiae habere causalitatem, sicut in sacramento eucharistiae, & uerificasse, quod totum sacramentum compositum ex materia, & forma, causat ratione partis, scilicet forma, hoc in loco alius sentit, ut expressius declarat inferius in articulo ultimo, quod scilicet quod totum sacramen-

4. di. 74. q. 1. a. 1. q. 1. & di. 23. q. 3. ar. 3. q. 3. cor. 1. c. Mul. fac. circa med.

quest. 46.

q. 46. ar.

q. 46. ar.

Refer. hoc citato in

In Sto. p. 100.

In Sto. p. 100.

f sacramentum poenitentiae, compositum scilicet ex materia & forma, id est, ex actu poenitentis & absolutione (sic enim ex his unum sacramentum) causa remissionem peccatorum ratione uniusque partium; principalis quidem ratione forma; secundario autem ratione materia; hoc est actum poenitentis, ut subordinantur clauibus ecclesiae, hoc est, quod actum poenitentis ex hoc ipso, quod plus efficitur sacramentum, utitur Deus ut parte materiali sui instrumenti ad causandam remissionem peccatorum; sicut ex hoc ipso, quod aqua assumitur ad baptizandum, utitur illa Deus, ut parte materiali sui instrumenti ad regenerandum filios suos.

exercitationes quadam

AD SECUNDVM dicendum, quod in sacramentis, quae habent corporalem materiam, oportet quod illa materia adhibeatur a ministro ecclesiae, qui gerit personam Christi, in signum quod excellentia uirtutis in sacramento operantis est a Christo. In sacramento autem poenitentiae, sicut dictum est, * sunt actu humani pro materia, qui proteniunt ex inspiratione interna: unde materia non exhibetur a ministro, sed a Deo inferius operante, sed complementum sacramenti exhibet minister, dum penitentem absoluit.

AD TERTIVM dicendum, quod etiam in poenitentia est aliquid, quod est sacramentum tantum, scilicet actus exterior exercitus, tam per peccatorem penitentem, quam etiam per sacerdotem absoluentem: res autem & sacramentum, est poenitentia interior peccatoris: res autem tantum & non sacramentum, est remissio peccati: quorum primum totum simul sumptum est causa secundi: primum autem & secundum, sunt quodammodo causa tertij.

ARTICVLVS II.

Utrum peccata sint propria materia huius sacramenti.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quod peccata non sint propria materia huius sacramenti. Materia enim in alijs sacramentis per aliqua uerba prolata sanctificatur, & sanctificata effectum sacramenti operatur: peccata autem non possunt sanctificari, eo quod contrariantur effectui sacramenti, qui est gratia remittens peccata. ergo peccata non sunt materia propria huius sacramenti.

¶ 2. Præ. Aug. * dicitur in lib. de poenitentia: nullus potest inchoare nouam uitam, nisi eum ueteris uitae peniteat: sed ad uetustatem uitae pertinent non solum peccata, sed etiam poenitentiae praesentis uitae. non ergo peccata sunt propria materia poenitentiae.

¶ 3. Præ. Peccatorum quoddam est originale, quoddam mortale, quoddam ueniale: sed poenitentiae sacramen-

tionem. est autem attendendum, quod in illis sacramentis, in quibus confertur excellentis gratia, quae superabundat omnem facultatem humani actus, adhibetur aliqua corporalis materia exterior: sicut in baptismo, ubi sit plena remissio peccatorum, & quantum ad culpam, & quantum ad penam: & in confirmatione, ubi datur plenitudo Spiritus sancti: & in extrema unctione, ubi confertur perfecta sanitas spiritalis, quae proteniunt ex uirtute Christi, quasi ex quodam extrinseco principio. unde si qui actus humani sunt in talibus sacramentis, non sunt de essentia sacramentorum, sed dispositiue se habent ad sacramenta. In illis autem sacramentis, quae habent effectum correspondentem humanis actibus, ipsi actus humani sunt loco materiae, ut accidit in poenitentia & matrimonio: sicut etiam in medicinis corporalibus, quaedam sunt res exterior adhibita, sicut emplastra & electuaria: quaedam uero sunt actus sanandorum, puta

tum non ordinatur contra originale peccatum, quod tollitur per baptismum, neque contra peccatum mortale, quod tollitur per confessionem peccatoris, nec etiam contra ueniale, quod tollitur per unitionem peccatoris, & per aquam benedictam, & alia huiusmodi: ergo peccata non sunt propria materia poenitentiae.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit 2. Cor. 12. Non egerunt poenitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.

RESPON. Dicendum, quod duplex est materia, scilicet proxima & remota: sicut statim proxima materia est metallum, remota uero, aqua: dictum est * autem, quod materia proxima huius sacramenti sunt actus poenitentis: cuius materia sunt peccata, de quibus dolet, & quae confitentur, & pro quibus satisfactio unde relinquitur, quod remota materia poenitentiae, sunt peccata, non acceptanda, sed detestanda & destruenda.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ratio illa procedit de proxima materia sacramenti.

AD SECUNDVM dicendum, quod uetus & mortalis uita est obiectum poenitentiae, non ratione peccati: sed ratione culpae annexae.

AD TERTIVM Dicendum, quod poenitentia quodammodo est de quolibet peccatorum genere, non tamen eodem modo. nam de peccato actuali mortali, est poenitentia proprie & principaliter: proprie quidem, quia proprie dicimur penitere de his, quae nostra uoluntate commissimus: principaliter autem, quia ad deletionem peccati mortalis, hoc sacramentum est principaliter institutum. De peccato uero originali poenitentia, nec principaliter est (quia contra ipsum non ordinatur hoc sacramentum, sed magis baptismus) nec etiam proprie: quia peccatum originale, non est nostra uoluntate peccatum, nisi forte in quantum uoluntas ad ea reputatur nostra, secundum modum loquendi, quo Apostolus dicit Ro. 5. In quo omnes peccauerunt: in quantum tamen large accipitur poenitentia pro quacumque detestatione rei praeteritae, potest dici poenitentia de peccato originali sicut loquitur Augustinus * in li. de poenitentia.

ARTICVLVS III.

Utrum haec sit forma huius sacramenti, Ego te absoluo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod haec non sit forma huius sacramenti, Ego te absoluo. Formae enim sacramentorum ex institutione Christi & ecclesiae usu habentur: sed Christus non legitur hanc formam instituisse, neque etiam in communis usu habetur: quin immo in quibusdam absolutionibus, quae in ecclesia publice fiunt, sicut in prima & completorio, & in cena domini, absolvens non uirum oratione indicatiua, ut dicat, Ego uos absoluo, sed oratione deprecatia, cum dicit, Misereatur uestri omnipotens Deus, ergo haec non est forma huius sacramenti.

¶ Super questionem octuagesimam quartam articulum tertium.

IN art. 3. eiusdem q. in responsione ad tertium circa formam absolutionis aduerte, quod licet forma absolutionis consistat in illis duobus uerbis, scilicet absoluo te, ut in littera dicitur, & habetur ex Concilio florentino sub Eugenio IIII. nihilominus si quis alijs uerbis uteretur (puta Remitto tibi peccata) sacramentum esset perfectum.

¶ Quod & ratione & auctoritate monstratur. Ratione quidem, quia uirtus sacramentalis non est

* Ar. praec. ad 1. & a.

D. 1006.

In li. 3. uera & falsa poenitentia, c. 8. ro. 4. & li. de poenitentia, c. 1. de poenitentia, c. 1. de poenitentia, c. 1. de poenitentia, c. 1. de poenitentia, c. 1.

In libro praec.

Li. de medicina prima causa huius poenitentiae.

Refertur de pen. di. ca. Multiplex non procul a min. & dicitur esse in c. illo. ad Theodoru. que est 89. in Leon.

est a Deo obligata, ita his uerbis, qui fit etiam collata aq. pollutibus auctoritas autem sumitur primo ex euangelio: quia dominus instituitendo confessores, dixit, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Secundo, ex Auctore in hac litera comparante istas duas formas, scilicet per absolue- re uel remittere, quorum utraque ex uerbis domini sumitur, & dicente quod illa que sic per absolue- re, est magis congrua quia magis congruit uerbis domini, dum de uirtute clauu loquebatur: differentia autem secundum magis uel minus congruum, non tollit uirtutem sacramenti. Accedit ad hoc Scot. in 4. distin. 14. q. 4. qui tamen forte nimis late locutus est dicens, quod sufficit quod exprimat actus, sententia absoluentis. ¶ In responsione ad quartum, ubi dicitur, quod apostolis non est data potestas ut sanarent infirmos &c. intellige regulariter, non enim est concessum apostolis, ut regulariter sanarent ex potestate infirmos, quamuis hoc fuerit eis quandoque concessum. Et hoc sufficit ad differentiam in litera intentam inter potestatem sacramentalem, & potestatem faciendi miracula: quia potestas sacramentali ordinarie possumus remittere peccata: potestas autem miracula faciendi, non poterant ordinarie sanare infirmos auctoritative, sed deprecatue. ¶ In responsione ad quintum circa ultimam expositionem, ubi dicitur, Ego te absoluo, id est, sacramentum absolutionis tibi impendo, aduerte, quod huiusmodi expositio ex forma uerborum non importat formam absolutionis in actu exercitio: sicut significat illam hac enuntiatione, Ego absoluo te. Hac enim sacerdos ipse exercet ipsam absolutionem, facien-

Art. 1. huius quzst. ad 2.

ius sacramenti, Ego te absoluo. ¶ 2. Præter. Leo Papa dicit, quod indulgentia Dei, nisi supplicationibus sacerdotum nequit obtineri: loquitur autem de indulgentia Dei, quæ præstatur penitentibus, ergo forma huius sacramenti debet esse per modum deprecationis. ¶ 3. Præter. Idem est absolue- re peccatum, quod peccatum remittere: sed solus Deus peccatum remittit, qui etiam solus interius hominem a peccato mundat, ut Aug. dicit super Io. ergo uidetur quod solus Deus a peccato absoluat. Ergo te absoluo, sicut non dicit, Ego tibi peccata remitto. ¶ 4. Præter. Sicut dominus dedit potestatem discipulis absoluentia peccatis, ita etiam dedit eis potestatem curandi infirmitates, & ut demonia eiecerent, & ut languores sanarent, ut habetur Mat. 10. & Luc. 9. sed sanando infirmos apostoli non utebantur his uerbis, ego te sano, sed sanet te dominus Iesus Christus, sicut Petrus dixit paralytico, ut habetur Act. 9. ergo uidetur, quod sacerdotes habentes potestatem apostolis a Christo traditam, non debeant uti hac forma uerborum, Ego te absoluo, sed absolutionem tribuat tibi Christus. ¶ 5. Præter. Quidam hac forma utentes, sic eam exponunt, Ego te absoluo, id est, absolutum ostendo: sed nec hoc etiam sacerdos facere potest, nisi ei diuinitus reuelatur: unde legitur Mat. 16. antequam Petro diceretur, Quodcumque solueris super terram &c. dictum est ei, Beatus es Simon bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui est in caelis, ergo uidetur quod sacerdos, cui non est facta reuelatio præsumptuose dicat, Ego te absoluo, etiam si exponatur, id est, absolutum ostendo. ¶ SED CONTRA est, quod sicut dominus dixit discipulis Mat. ultimo. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, ita dixit Petro Matth. 16. Quodcumque solueris super terram: sed sacerdos auctoritate illorum uerborum Christi fretus dicit, Ego te baptizo, ergo eadem auctoritate dicere debet in hoc sacramento, Ego te absoluo. ¶ RESPONDEO. Dicendum, quod in qualibet re perfectio attribuitur formæ. dictum est autem supra, quod hoc sacramentum perficitur per ea quæ sunt ex parte sacerdotis. unde oportet quod ea,

quæ sunt ex parte penitentis, siue sint uerba siue facta, sint quædam materia huius sacramenti, cauero quæ sunt ex parte sacerdotis, se habeant per modum forme. Cum autem sacramenta nouæ legis efficiantur quod figurant, ut supra dictum est, oportet quod forma sacramenti significet id, quod in sacramento agit, proportionaliter materiæ sacramenti: unde forma baptismi est, Ego te baptizo, & forma confirmationis est, Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, eo quod huiusmodi sacramenta perficiuntur in usu materiæ: in sacramento autem eucharistiæ, quod consistit in ipsa consecratione materiæ, exprimitur ueritas consecrationis, cum dicitur, Hoc est corpus meum. Hoc autem sacramentum, scilicet penitentię, non consistit in consecratione alicuius materiæ, nec in usu alicuius materiæ sanctificatæ, sed magis in remotione cuiusdam materiæ, scilicet peccati, prout peccata dicuntur esse materia penitentię, ut ex supra dictis patet. ¶ Hæc autem remotio significatur a sacerdote cum dicitur, Ego te absoluo. Nam peccata sunt quædam uincula, secundum illud Proverbio. quinto. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quilibet constringitur, unde patet quod hæc est convenientissima forma huius sacramenti, Ego te absoluo. ¶ AD PRIMUM ergo dicendum, quod ista forma assumitur ex ipsis uerbis Christi, quibus Petro dixit, Quodcumque solueris super terram &c. & tali forma ecclesia utitur in sacramentali absolutione: huiusmodi autem absolutiones in publico factæ, non sunt sacramentales, sed sunt rationes quedam ordinatæ ad remissionem uenialium peccatorum: unde in sacramentali absolutione non sufficeret dicere, Misereatur tui omnipotens Deus, uel absolutionem & remissionem tribuat tibi Deus: quia per hæc uerba sacerdos absolutionem non significat fieri, sed petit ut fiat: præmittitur tamen etiam in sacramentali absolutione talis oratio, ne impediatur effectus sacramenti ex parte penitentis, cuius actus materialiter quodammodo se habent in hoc sacramento, non autem in baptismo, uel in confirmatione. ¶ AD SECUNDUM Dicendum, quod uerbum Leonis est intelligendum quantum ad deprecationem, quæ præmittitur absolutioni: non autem se-

do quod significat: sacramentum enim efficit quod significat: dicens autem, sacramentum absolutionis tibi impendo, non significat se absolutionis actum exercere, sicut si diceretur, Ego baptizati sacramentum tibi impendo, non significaretur ex forma uerborum, quod ego exercerem actum baptizandi: sed utrobique significatur actus: materia sacramenti impensio seu actus impendendi: si autem considerentur dicta uerba secundum sensum, sic conueniens ac perfecta inuenitur expositio, quoniam equi pollet hinc, sacramentaliter absoluitur: sem est enim impendere sacramentum absolutionis, & sacramentaliter absolue- re. Et per hanc expositionem excluditur ex parte ministri præsumptio seu usurpatio diuine potestatis, & ex parte effectus ambiguitas. Nam sacramentaliter, distinguitur a duobus, scilicet a principaliter & a pure spiritualiter: solus enim Deus est qui principaliter absoluit a peccatis, & similiter solus Deus pure spiritualiter absoluit a peccatis: sacramento uero homo absoluit instrumentaliter & signo sensibili, ut patet. Et hinc fit, ut effectus sacramenti scilicet absolutio interior a peccatis, qui ex parte sacramenti est certissimus, non significetur in ambiguo etiam si ex parte penitentis male dispositi impediatur, qui non significatur absolutio, ut recipitur interius in penitente, sed ut exit exterius a ministro sacramenti, ex qua parte constat absolutio- nem esse certissimam. ¶ Et si nouius hoc non penetrat, fingat Deum dicere Petro, Absoluo te, & confes- sorem dicere Ioanni, Absoluo te & uideat differentiam, quod

q. 60. ar. 1. q. 60. ar. 2.

Ar. præced.

Caro- hinc no- miam- cui a hinc- rati- q.

Libr. Prim.

quod absolutio Petri est utriusque certa, quia Deus non diceret absolutio nisi etiam vere inus absolutio uero Ioannis est, & significatur certa ex parte confessoris tantum, quia sacramentum absolutio- nis impendit, quia sacramentaliter absoluit, & inus potest impedimentum inuenire ex fictione pœnitentis.

Petro, Quodcumque solueris super terram &c. & Ioan. 20. dixit discipulis, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. ideo tamen sacerdos potius dicit, Ego te absoluo, quam, Ego tibi peccata remitto: quia hoc magis congruit uerbis, quæ dominus dixit, uirtutem clauium ostendens, per quas sacerdotes absolunt: quia tamen sacerdos sicut minister absoluit, conuenienter apponitur aliquid, quod pertineat ad primam auctoritatem Dei, scilicet ut dicatur, Ego te absoluo, in nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti, uel per uirtutem passionis Christi, uel auctoritate Dei, sicut Dionysius. * exponit. 3. c. cælest. hierar. Quia tamen hoc non est determinatum ex uerbis Christi, sicut in baptismo, talis appositio relinquitur arbitrio sacerdotis.

AD QVARTVM dicendum, quod Apostolis non est data potestas ut ipsi sanarent infirmos, sed ut ad eorum orationem infirmi sanarentur. Est autem eis collata potestas operandi instrumentaliter, siue ministerialiter in sacramentis: & ideo magis possunt in formis sacramentalibus exprimeret actum suum, quam in sanationibus infirmitatum. In quibus tamen non semper modo deprecatio utebantur, sed quandoque modo indicatiuo & imperatiuo: sicut Act. tertio, legitur, quod Petrus dixit claudio, Quod habeo, hoc tibi do: in nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula.

AD QVINTVM dicendum, quod ista expositio, Ego te absoluo, id est, absolutum ostendo, quantum ad aliquid quidem uera est, non tamen est perfecta: sacramenta enim nouæ legis, non solum significant, sed etiam fuerunt quod significant. Unde sicut sacerdos baptizando aliquem, ostendit hominem interius ablutum per uerba & facta, & non solum significatiue, sed etiam effectiue: ita etiam cum dicit, Ego te absoluo, ostendit hominem absolutum non solum significatiue, sed etiam effectiue: nec tamen loquitur quasi de re incerta: quia sicut alia sacramenta nouæ legis habent de se certum effectum ex uirtute passionis Christi, licet possit impediri ex parte recipientis, ita etiam, & in hoc sacramento. Unde Augustinus * dicit in libro de adulter. coniug. Non est reus, nec difficilis post patrata, & purgata adulteria reconciliatio coniugij, ubi per clauis regni celorum non dubitatur fieri remissio peccatorum: unde nec sacerdos indiget speciali reuelatione sibi facta, sed sufficit generalis reuelatio fidei, per quam remittuntur peccata: unde reuelatio fidei dicitur Petro facta fuisse: effect autem perfectior expositio: Ego te absoluo, id est, sacramentum absolutio- nis tibi impendo.

ARTICVLVS IIII.
Virum impositio manuum sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod impositio manuum sacerdotis requiratur ad hoc sacramentum: dicitur enim Mar. ulti. Super agros manus imponent, & bene habebunt; ægri autem spiritualiter sunt peccatores, qui recipiunt bonam habitudinem per hoc sacramentum. ergo in hoc sacramento est manus impositio faciend.

¶ 2 Præ. In sacramento pœnitentiæ recuperat homo Spiritum sanctum amissum: unde ex persona pœnitentis dicitur in Psal. 50. Redde mihi latitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me: sed Spiritus sanctus datur per impositionem manuum: legitur enim Act. 8. quod apostoli imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum, & Mar. 19. dicitur, quod obliti sunt domino paruuli, ut eis manus imponeret. ergo in hoc sacramento est faciend manus impositio.

¶ 3 Præ. Verba sacerdotis in hoc sacramento non sunt maioris efficaciam, quam in aliis sacramentis: sed in aliis sacramentis non sufficiunt uerba ministri, nisi aliquem actum exerceat: sicut in baptismo simul cum hoc, quod sacerdos dicit, ego te baptizo, requiritur corporalis ablutio. ergo etiam simul cum hoc quod sacerdos dicit, ego te absoluo, oportet quod aliquem actum exerceat circa pœnitentem, imponendo ei manus.

SED CONTRA est, quod cum dominus dixit Petro, Quodcumque solueris super terram &c. nullam mentionem de manus impositione fecit: neque etiam cum omnibus apostolis simul dixit, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. non ergo ad hoc sacramentum requiritur impositio manuum.

RESPON. Dicendum, quod impositio manuum in sacramentis ecclesiæ fit ad designandum aliquem copiosum gratiæ effectum: quo illi quibus manus imponuntur, quodammodo per quandam similitudinem continentur ministris, in quibus copia gratiæ esse debet. & ideo manus impositio fit in sacramento confirmationis, in quo confertur plenitudo Spiritus sancti, & in sacramento ordinis, in quo confertur quedam excellentia potestatis in diuinis mysteriis. unde & 2. ad Tim. 1. dicitur, Resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum: sacramentum autem pœnitentiæ non ordinatur ad consequendam aliquam excellentiam gratiæ, sed ad remotionem peccatorum: & ideo ad hoc sacramentum non requiritur manuum impositio, sicut etiam nec ad baptismum: in quo tamen fit plenior remissio peccatorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa manus impositio non est sacramentalis, sed ordinatur ad miracula perficienda, ut scilicet per contactum manus hominis sanctificati, etiam corporalis infirmitas tollatur: sicut etiam legitur de domino Mar. 6. quod infirmos manibus impositis curauit, & Math. 8. legitur, quod leprosum mundauit per contactum.

AD SECUNDVM dicendum, quod non qualibet acceptatio Spiritus sancti requirit manus impositionem: quia etiam in baptismo accipit homo Spiritum sanctum, nec tamen fit ibi manus impositio: sed acceptio Spiritus sancti cum plenitudine requirit manus impositionem, quod pertinet ad confirmationem.

AD III. Dicendum, quod in sacramento, quæ per Tertia S. Tho. NN 3 faciuntur

4. cent. gen. c. 71. & opu. 22. c. 4.

Lib. 2. cap. 1. prim. c. 2.

sciuntur in usu materie, minister habet aliquem actum corporalem exercere circa eum, qui suscipit sacramentum: sicut in baptismo & confirmatione & extrema unctione, sed hoc sacramentum non consistit in usu alicuius materie exterioris apposite: sed loco materie se habent ea, quae sunt ex parte penitentis, unde sicut in eucharistia sacerdos sola prolatione uerborum super materia perficit sacramentum, ita etiam sola uerba sacerdotis absoluentis super penitentem, perficiunt absolutionis sacramentum. Et si aliquis actus corporalis esset ex parte sacerdotis necessarius, non minus competere crucis signatio, quae adhibetur in eucharistia, quam manus impositio in signum, quod per sanguinem crucis Christi remittuntur peccata: & tamen non est de necessitate huius sacramenti, sicut nec de necessitate eucharistiae.

ARTICVLVS V.

Utrum hoc sacramentum sit de necessitate salutis.

Sap. q. 65. a. 1. cor. & ar. 2. ad 4. & ar. 4. co. & 4. di. 74. q. 2. ar. 5. & in princ. exp. li. & 4. contra c. 71. Augu. in hoc loco tom. 8.

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur quod hoc sacramentum non sit de necessitate salutis quia super illud Psal. 125. Qui seminant in lachrymis & dicit glo. Noli esse tristis, si adit tibi bona uoluntas, unde meretur pax: sed tristitia est de ratione penitentiae, secundum illud 2. Corinth. 7. Quae secundum Deum est tristitia, penitentiam in salutem stabilem operatur, ergo bona uoluntas sine penitentia sufficit ad salutem.

¶ 2 Praet. Prouc. 10. dicitur, Vniuersa delicta operit charitas, & inf. 15. Per misericordiam & fidem purgatur peccata, sed hoc sacramentum non est, nisi ad purgandum peccata, ergo habendo charitatem & fidem & misericordiam, potest quisque salutem consequi, etiam sine penitentiae sacramento.

¶ 3 Praet. Sacramenta ecclesiae initium habent ab institutione Christi, sed sicut legitur Io. 8. Christe mulierem adulteram absoluit absque penitentia, ergo uidetur, quod penitentia non sit de necessitate salutis.

SED CONTRA est, quod dominus dicit Luc. 8. Si penitentiam non habueritis, omnes simul peribitis.

RESPON. Dicendum, quod aliquid est necessarium ad salutem dupliciter, uno modo absolute: alio modo ex suppositione, absolute quidem necessarium est ad salutem illud, sine quo nullus salutem consequi potest: sicut gratia Christi, & sacramentum baptismi per quod aliquis in Christo renascitur. Ex suppositione autem est necessarium sacramentum penitentiae, quod quidem est necessarium non omnibus, sed peccato subiacentibus: dicitur enim 2. Paral. 1. Et tu Deus iustorum non posuisti penitentiam iustis, Abraham, Isaac & Jacob his, qui tibi non peccauerunt. Peccatum autem cum consummatum fuerit, generat mortem, ut dicitur Iacob. 1. Et ideo necessarium est ad salutem peccatoris, quod peccatum remoueatur ab eo: quod quidem non potest fieri sine penitentiae sacramento, in quo operatur uirtus passionis Christi per absolutionem sacerdotis simul cum opere penitentis, qui cooperatur gratiae ad destructionem peccati, sicut enim dicit Augu. * super Io. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. unde patet quod sacramentum penitentiae est necessarium ad salutem post peccatum, sicut medicamentum corporali, postquam homo in morbum periculosum incidit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod gloss. illa uidetur esse intelligenda de eo, cui adest bona uolunt.

Fas sine interpolacione, quae fit per peccatum, falsitas enim non habet tristitia causam: sed ex quo bona uoluntas tollitur per peccatum, non potest restitui sine tristitia, quae quis doler de peccato preterito, quod pertinet ad penitentiam.

AD SECVNDVM Dicendum, quod ex quo aliquis peccatum incurrit, charitas, fides & misericordia non liberant hominem a peccato sine penitentia: requirit enim charitas, quod homo doleat de offensa in amicum commissam, & quod amico homo studeat satisfacere: requirit etiam ipsa fides, ut per uirtutem passionis Christi, quae in sacramentis ecclesiae operatur, quarat iustificari a peccatis: requirit etiam & ipsa misericordia ordinata, ut homo subueniat penitendo suae miseriae, quam per peccatum incurrit: secundum illud Prou. 14. Miseros facit populos peccatum: unde ecel. 30. dicitur, Miserere anime tuae, placens Deo.

AD TERTIVM Dicendum, quod ad potestatem excellentem, quam solus Christus habuit, ut supra dictum est, * pertinet quod Christus effectum sacramenti penitentiae, qui est remissio peccatorum, contulit mulieri adulterae sine exterioris penitentiae sacramento, licet non sine interiori penitentia, quam ipse in ea per gratiam est operatus.

ARTICVLVS VI.

Utrum penitentia sit secunda tabula post naufragium.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod penitentia non sit secunda tabula post naufragium, quia super illud Isa. 5. Peccatum suum quia si sodoma predicauerunt, dicit glo. * Secunda tabula post naufragium, est peccata abscondere: penitentia autem non abscondit peccata, sed magis ea reuelat, ergo penitentia non est secunda tabula.

¶ 2 Praet. Fundamentum in edificio non tenet secundum, sed primum locum: penitentia autem in spiritali edificio est fundamentum, secundum illud Heb. 6. Non rursus iacentes fundamentum penitentiae ab operibus mortuis, unde & praecedit ipsum baptismum, secundum illud Act. 2. penitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum, ergo penitentia non debet dici secunda tabula.

¶ 3 Praet. Omnia sacramenta sunt quaedam tabulae, id est, remedia contra peccatum: sed penitentia non tenet secundum locum inter sacramenta, sed magis quartum, ut ex supra dictis patet. * ergo penitentia non debet dici secunda tabula post naufragium.

SED CONTRA est, quod Hier. 7. dicit, quod secunda tabula post naufragium est penitentia.

RESPON. Dicendum, quod, id quod est per se, naturaliter prius est eo, quod est per accidens, sicut & substantia prior est accidente sacramenta autem quaedam per se ordinantur ad salutem hominis, sicut baptismus, qui est spiritalis generatio, & confirmatio, quae est spirituale augmentum, & eucharistia, quae est spirituale nutrimentum: penitentia autem ordinatur ad salutem hominis quasi per accidens, supposito quodam, scilicet ex suppositione peccati: nisi enim homo peccaret actualiter, penitentia non indigeret: indigeret tamen baptismum & confirmationem & eucharistiam, sicut & in uita corporali non indigeret homo medicatione nisi infirmaret: indigeret autem homo per se ad uitam generationem, augmentum, & nutrimento. & ideo penitentia tenet secundum locum

4. di. 2. q. 2. ar. 3. ad 5. & di. 14. q. 1. ar. 2. q. 4. & di. 16. q. 4. ar. 1. q. 1. ad 1. Glo. Hier. in illum locum tom. 7.

q. 65. ar. 5. Hierony. in per illud Isa. 3. peccatum suum quasi sodoma tom. 5.

Jocum respectu status integritatis, qui conferi & cōseruari per sacramenta prædicta: unde & metaphori- ce dicitur secunda tabula post naufragium. Nam primum remedium mare transeuntibus est, vt conseruentur in naui integra. Secundum autem reme- dium est post nauem fractam, ut quis tabule adhæ- reat, ita etiam primum remedium in mari huius vi- tæ est, quod homo integritatem seruet: secundum autem remedium est, si per peccatum integritatem perdidit quod per penitentiam redeat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod abscon- dere peccata contingit dupliciter. Vno modo, dum ip- sa peccata fiunt, est autem peius peccare publice q̄ occulte, tum quia peccator publicus uidetur ex ma- iori contemptu peccare: tum etiam, quia peccat cū scandalo aliorum, & ideo quoddam remedium est in peccatis, quod aliquis in occulto peccet. Et secun- dum hoc dicit glo. * quod secunda tabula post nau- fragium est peccata abscondere, non quod per hoc tollatur peccatum, sicut per penitentiam: sed quia p- hoc peccatum fit minus. alio modo, aliquis abscon- dit peccatum prius factum per negligentiam con- fessionis, & hoc contrariatur penitentia. Et sic abs- condere peccatum, non est secunda tabula: sed ma- gis contrarium tabule, dicitur enim Prouerbio. uigefimooctauo. Qui abscondit scelera sua, non dirigitur.

AD SECUNDUM Dicendum, quod peniten- tia non potest dici fundamentum spiritualis edificii simpliciter, id est, in prima edificatione: sed est fun- damentum d in secunda reedificatione, que fit per destructionem peccati. Nam primo redeuntibus ad Deum, occurrit penitentia. Apostolus tamen ibi lo- quitur de fundamento spiritualis doctrina: peniten- tia autem, ouæ baptismum præcedit, non est pe- nitentia sacramentum.

AD TERTIUM dicendum, quod tria præcedē- tia sacramenta pertinent ad nauem integram, id est ad statum integritatis, respectu cuius penitentia di- citur secunda tabula.

ARTICVLVS VII.

Super quest. octua- gesima quarta Ar- ticulum septimū.

Utrum hoc sacramentum fuerit conueni- enter in noua lege institutum.

In ar. 7. circa illud, quod penitentia est de iure naturali, quo ad dolorem & dolo- ris remedium, & ali- quod signum dolo- ris, aduerte quod du- pliciter possunt hæc uerba intelligi.

Primo, simpliciter & absolute, ut so- nant. Et sic ma- gnam habent diffi- cultatem, si non sunt saluati quia si pec- catum non fuit scan- dalosum seu manife- stum aliis, nulla appa- reat naturalis ad- iunctio doloris: tum, quia abstrahendo a commentis fidei, do- lor seu uisitia de præterito peccato nullam uidetur ha- bere rationem reme- dii: & propterea superfluum uidetur dolere de malis præ-

AD SEPTIMUM sic procedi- tur. Vide, quod hoc sacra- mentum non fuerit conuenien- ter institutum in noua lege. Ea enim quæ sunt de iure naturali, institutione non indigent: sed pe- nitere de malis quæ quis gessit, est de iure naturali: non enim potest aliquis bonum diligere, quin de contrario dolcat. ergo penitentia non fuit conuenienter instituta in noua lege.

¶ 2 Præ. Illud quod fuit in uete- ri lege, instituendum non fuit in noua: * sed etiam in ueteri lege fuit penitentia: unde & dominus conqueritur Hier. 28. dicens, Nul- lus est qui agat penitentiam sup- peccato suo, dicens, Quid feci? er- go penitentia non debuit institui in noua lege.

¶ 3 Præ. Penitentia consequen- ter se habet ad baptismum, cum

fit secunda tabula, ut supra dictū est: * sed penitentia uidetur a do- mino instituta ante baptismum; nā in principio prædicationis sue dixisse dominus legitur Matth. 4. Penitentiam agite, appropinqua- uit enim regnū celorum. ergo hoc sacramentum non fuit conuenien- ter institutum in noua lege.

¶ 4 Præ. Sacramenta nouæ legis institutionem habent a Christo, ex cuius uirtute operantur, ut su- pra dictum est: * sed Christus nō uidetur instituisse hoc sacramen- tum, cum ipse non sit usus eo, si- cut aliis sacramentis quæ ipse in- stituit. ergo hoc sacramentū non fuit conuenienter institutum in noua lege.

SED CONTRA est, quod di- cit dominus Luc. ult. Oportebat Christum pati, & resurgere a mor- tuis die tertia, & prædicari in no- mine eius penitentiam & remis- sionem peccatorum in omnes gentes.

RESPON. Dicendum, quod, si- cut supra dictum est, * in hoc sa- cramento actus penitentis se ha- bet sicut materia: id autem quod est ex parte sacerdotis, qui opera- tur ut minister Christi, se habet ut formale & completiuum sa- cramenti: materia uero est in aliis sa- cramentis præfixit a natura, ut aqua, uel ab arte, ut panis: sed quod talis materia ad sacramentum as- sumatur, institutione indiget hoc determinante: sed forma sacramenti & uirtus ipsius totaliter est ex in- stitutione Christi, ex cuius passione procedit uirtus sacramentorum. sic ergo huius sacramenti materia præfixit a natura (ex naturali enim ratione homo mouetur ad penitendum de malis quæ fecit) sed quod hoc, uel illo modo homo penitentiam agat, est ex institutione diuina: unde & dominus in prin- cipio prædicationis suæ indixit hominibus. ut non solum peniterent, sed etiam penitentiam agerent, significans determi- natos modos actuum, qui requi- runt ad hoc sacramentum: sed id, quod pertinet ad officium ministrorum, determinauit Matth. de- cimosexto ubi dixit Petro, Tibi dabo clauis regni celorum &c. Efficaciam autem huius sacramenti & originem uirtutis eius, manifestauit post resurre- ctionem Luc. ultimo ubi dixit, quod oportet præ- dicari in nomine eius penitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, præmissio de passione & resurrectione: ex uirtute enim nominis Iesu Chri- sti patris, & resurgentis, hoc sacramentum effi- ciam habet in remissionem peccatorum: & sic patet conuenienter hoc sacramentum in noua lege in- stitutum fuisse.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod de iure na- turali est, quod aliquis peniteat de malis quæ fecit, quantum ad hoc, quod dolcat fecisse, & doloris re- medium querat per aliquem modum, & quod etiā aliqua signa doloris ostendat, sicut & Niniuite fece- runt, ut Ionæ 3. legitur. In quibus tamen aliquid fuit adiunctum fidei, quæ conceperant ex prædicatione Ionæ, ut scilicet hoc agerent sub spe ueniæ cōsequē- de a Deo, secundū illud quod ibi legitur, Quis scit, Tertia S. Thomæ. NN 4. si con-

teritis. Accedit ad hæc, quod difficile est nosse quid homo in- fra ius nature solum stando, cognosceret de abolitione pecca- ti, per aliquid quàm p- cessationem a pecca- do. Alio autem mo- do intelliguntur, sup- posita in homine co- gnitione fidei, ita quod supposita fi- de, non ex fide, sed ex ratione naturali prouenit, quod ho- mo doleat de pecca- tis commissis, & quod dolorem in remediū assumat, & quod ali- quod signum dolo- ris ostendat, quam- uis hoc tertium in- telligendum sit sicut de exteriori religio- nis cultu uidetur, q̄ in communi fit de iure nature. Dicitur enim naturalis ratio homini fidei, ut do- leat de offensa crea- toris: & quia nullum aliud ex nobis est re- medium, nisi cor hu- miliatum, ideo hu- iusmodi humilitati- onem in remedium doloris, hoc est pec- cati dolendi querat.

q. 62. ar. 5. & q. 64. ar. 1.

Art. huius quæst.

Centur. P.

D. 7.

ad. 110.

Ant. præc.

si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur a furore irae suae, & non peribimus? sed sicut alia quae sunt de iure naturali, determinationem acceperit ex institutione legis diuinae, ut in secunda parte dictum est, ita etiam & penitentia.

15. q. 99. & 110. arti. 1. & 85. ar. 2.

AD SECVNDVM dicendum, quod ea quae sunt iuris naturalis, diuersimode determinationem accipiunt in ueteri & in noua lege, secundum quod congruit imperfectioni ueteris legis, & perfectioni nouae: unde & penitentia in ueteri lege aliquam determinationem habuit, quantum quidem ad dolorem, ut esset magis in corde, quam in exterioribus signis, secundum illud Iohel 2. Scindite corda uestra, & non uestimenta uestra: quantum autem ad remedium doloris querendum, ut aliquo modo ministris Dei peccata sua confiterentur, ad minus in generali. unde Dominus Leuit. 5. dicit, Anima quae peccauerit per ignorantiam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mensuram estimationemque peccati, qui orabit pro eo, quod nesciens fecerit, & dimittetur ei: in hoc enim ipso, quod oblationem faciebat aliquis pro peccato suo, quodammodo suum peccatum sacerdoti confitebatur, & secundum hoc dicitur Prouer. 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigitur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur: nondum autem erat instituta potestas clauium, quae a passione Christi deriuatur, & per consequens nondum erat institutum, quod aliquis doleret de peccato cum proposito subiiciendi se per confessionem & satisfactionem clauibus ecclesiae, sub spe consequendae ueniae, uirtute passionis Christi.

AD TERTIVM dicendum, quod si quis recte consideret ea, quae dominus dixit de necessitate baptismi Io. 3. tempore praecesserunt ea, quae dixit Matth. 4. de necessitate penitentiae. nam id quod dixit Nicodemus de baptismo, fuit ante incarcerationem Ioan. de quo postea subditur, quod baptizabat: illud uero quod de penitentia dixit Matth. 4. fuit post incarcerationem Ioannis: si tamen prius ad penitentiam induxisset, quam ad baptismum, hoc ideo esset quia etiam ante baptismum requiritur quaedam penitentia: sicut & Petrus dicit Act. 2. Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum.

AD QVARTVM dicendum, quod Christus non est usus baptismo, quem ipse instituit: sed est baptizatus baptismo Io. ut supra dictum est: sed nec etiam active usus est suo ministerio, quia ipse non baptizabat communiter, sed discipuli eius, ut dicitur Io. 4. quantum uis credendum sit, quod discipulos suos baptizauerit, ut Aug. * dicit ad Celestianum: usus autem huius sacramenti ab eo instituti, nullo modo sibi competeat; nec quantum ad hoc, quod ipse peniteret, in quo peccatum non fuit, neque quantum ad hoc, quod hoc sacramentum aliis praebere: quia ad ostendam misericordiam, & uirtutem suam, effectum huius sacramenti sine sacramento praebat, ut supra dictum est: * sacramentum autem eucharistiae & ipse sumpsit, & aliis dedit: tum, ad commendandam excellentiam huius sacramenti: tum, quia hoc sacramentum est memoriale suae passionis, in qua Christus est sacerdos & hostia.

q. 39. ar. 1. & 2.

In epis. 108. tomo 8. habet etiam li. 3. de anima & eius originis c. 9. to. 7.

Art. 5. huius q. ad 3.

In far. 9. ad 4. & 4. di. 17. q. 2. ar. 4. q. 1. & 2.

Super questionis octuagesime quarta articulum octauum & nonum.

ARTICVLVS VIII.

Utrum penitentia debeat durare usque ad finem uitae.

DOCTAVVM sic proceditur. Vt quod penitentia non

debeat durare usque ad finem uitae.

Penitentia enim ordinatur ad deletionem peccati: sed penitens statim consequitur remissionem peccatorum, secundum illud Eze. 18. Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis quae operatus est, uita uiuet, & non morietur: ergo non oportet ulterius poenitentiam protendi.

2 Præ. Poenitentiam agere pertinet ad statum incipientium: sed homo de hoc statu debet procedere ad statum proficientium, & ulterius ad statum perfectorum: ergo non debet homo poenitentiam agere usque ad finem uitae.

3 Præ. Sicut in aliis sacramentis homo debet seruire statuta ecclesiae, ita & in hoc sacramento; sed secundum canones determinata sunt tempora penitendi, ut scilicet ille, qui hoc uel illud peccatum commiserit, tot annis poeniteat: ergo uidetur, quod non sit poenitentia extendenda usque ad finem uitae.

SED CONTRA est, quod Augustinus * dicit in lib. de penitent. Quid restat nobis, nisi dolere in uita? ubi enim dolor finitur, deficit poenitentia: si uero poenitentia finitur, quid derelinquitur de uenia?

RESPON. Dicendum, quod duplex est poenitentia, scilicet interior & exterior, interior, quidem poenitentia est, qua quis dolet de peccato commisso. Et talis poenitentia debet durare usque ad finem uitae: semper enim debet homini displicere, quod peccauit: si enim ei placeret peccasse, iam ex hoc ipso peccatum incurreret, & fructum ueniae perderet: displicentia autem doloris causat in eo, qui est susceptiuus doloris, qualis est homo in hac uita. post hanc uitam autem sancti non sunt susceptiuus doloris: unde displicebunt eis peccata praeterita sine omni tristitia, secundum illud Isa. 65. Obluioni tradite sunt angustiae priores. Poenitentia uero exterior est, qua quis exteriora signa doloris ostendit, & uerbotenus peccata sua confitetur sacerdoti absoluenti, & iuxta eius arbitrium satisfacit.

Et talis poenitentia non oportet, quod duret usque ad finem uitae, sed usque ad determinatum tempus secundum mensuram peccati.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod uera poenitentia non solum remouet peccata praeterita, sed et praeseruat hominem a peccatis futuris. Quamuis igitur homo in primo instanti uerae poenitentiae remissionem consequatur praeteritorum peccatorum; oportet tamen in homine perseverare poenitentiam, ne iterum incidat in peccatum.

AD SECVNDVM Dicendum, quod agere poenitentiam interioriorem simul & exterioriorem, pertinet ad statum incipientium, qui scilicet de nouo redeunt a peccato: sed poenitentia interior habet locum etiam in proficientibus & perfectis, secundum illud Psalmi trigessimioctauo. Ascensiones in corde suo disposuit in ualle lachrymarum. unum & ipsum Paulus

cere dupliciter sumitur, scilicet contrarie uel negatiue. Et quando sumitur contrarie, significat actum contrarium ad placere: quando uero sumitur negatiue, non significat aliquid actum, sed foelicitatem non placere. Cum ergo in littera dicitur, quod semper debet homini displicere, quod peccauit uel aliquid simile, sufficit quod intelligatur negatiue id est, non placere. Et patet hunc esse sensum litterae, quia contra displicere distinguit placere, dum subditur enim ei placeret peccasse &c. nisi enim displiceret, ita committeretur sum prum fuisset, scilicet sine contrarie sine negatiue, non licuisset pro ratione reddere: si enim placeret ei peccasse &c. non potuisset dici, quod nec displicet, nec habet actum placendi, sed non placet peccasse. Et hinc habes, quod sufficit ad necessariam poenitentiam post habitam contritionem, quod non placet peccasse: nec est opus exire in actum displicentiae nouae.

In li. de uera & falsa poenitentia c. 13. cap. 104.

D. 330.

Ius dicebat primæ Corin. 15. Non sum dignus uocari apostolus, quonia per fecutus sum ecclesiam Dei.

AD TERTIVM dicendum, quod illa tempora præfigurantur pœnitentibus, quantum ad actionem exterioris pœnitentiæ.

ARTICVLVS IX.

Utrum pœnitentia possit esse continua.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quod pœnitentia non possit esse cõtinua. dicitur enim Hier. 1. Quiescat uox tua a ploratu, & oculi tui a lachrymis: sed hoc esse non posset, si pœnitentia continuaretur, quæ consistit in ploratu & lachrymis. ergo pœnitentia non potest continuari.

¶ 2 Præter. De quolibet bono opere debet homo gaudere, secundum illud Psal. 99. Seruite domino in letitia: sed agere pœnitentiam est bonum opus. ergo de hoc ipso debet homo gaudere: sed non potest hõ simul gaudere & tristari, ut patet per Philosophum in 9. Ethic. ergo non potest esse, quod pœnitens continue tristetur de peccatis præteritis, quod pertinet ad rationem pœnitentiæ. ergo pœnitentia non potest esse continua.

¶ 3 Præter. Secundæ ad Corin. 2. Apost. dicit, Consolamini, scilicet pœnitentem, ne forte abundantiori tristitia absorbeat, qui eiusmodi est: sed consolatio depellit tristitiam, quæ pertinet ad rationem pœnitentiæ. ergo pœnitentia non debet esse continua.

SED CONTRA est, quod Augustinus * dicit in li. de pœnitentia, dolor in pœnitentia continue custodiatur.

RESPON. Dicendum, quod pœnitere dicitur dupliciter, secundum actum & secundum habitum. Actus quidem impossibile est, quod homo continue pœniteat: quia necesse est, quod actus pœnitentis siue interior, siue exterior, interpoletur ad minus somno, & aliis, quæ ad necessitatem corporis pertinent. alio modo dicitur pœnitere secundum habitum. & sic oportet, quod homo continue pœniteat, & quantum ad hoc, quod homo nunquam aliquid contrarium pœnitentiæ faciat, per quod habitualis dispositio pœnitentis tollatur, & quantum ad hoc, quod debet homo in proposito gerere, quod semper sibi præterita peccata displiceant.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ploratus & lachrymæ ad actum exterioris pœnitentiæ pertinent, qui non solum non debet esse continuus, sed nec etiam oportet, quod duret usque ad finem uite, ut dictum est. * unde & signanter ibi subditur, quia est merces operi tuo. est autem merces operis pœnitentis, plena remissio peccati, & quantum ad culpam & quantum ad pœnam, post cuius consecutionem non est necesse, quod homo ulterius exteriorem pœnitentiam agat: per hoc tamen non excluditur continuus pœnitentiæ, qualis dicta est.

AD SECVNDVM dicendum, quod de dolore, & gaudio dupliciter loqui possumus. uno modo, secundum quod sunt passiones appetitus selsitiui. Et sic nullo modo possunt esse simul, eo quod sunt omnino contrariæ, uel ex parte obiecti (puta cum sunt de eodem) uel saltem ex parte motus cordis: nam gaudium est cum dilatatione cordis, tristitia uero cum contractione. & hoc modo loquitur philosophus * in 9. Ethicorum. alio modo possumus loqui de gaudio & tristitia, secundum quod consistunt in simplici actu uoluntatis, cui aliquid placet uel displicet: & secundum hoc, non possunt habere

Are contrarietatem, nisi ex parte obiecti, puta cum sunt de eodem & secundum idem: & sic non possunt simul esse gaudium & tristitia, quia non potest simul idem secundum idem placere & displicere. Si uero gaudium & tristitia sic accepta, non sint de eodem secundum idem, sed uel de diuersis, uel de eodem secundum diuersa, sic non est contrarietas gaudii & tristitiæ. unde nihil prohibet hominem simul gaudere & tristari: puta si uideamus iustum affligi, simul placet nobis eius iustitia, & displicet eius afflictio: & hoc modo simul potest alicui displicere, quod peccauit, & placere quod hoc ei displicet cum spe ueniæ: ita quod ipsa tristitia sit materia gaudij. unde & Augustinus * dicit in lib. de pœnitentia, semper doleat penitens, & de dolore gaudeat. si tamen tristitia nullo modo compateretur sibi gaudium per hoc non tolleretur habitualis continuus pœnitentiæ, sed actualis.

AD TERTIVM dicendum, quod secundum Philosophum * in 2. Ethic. ad uirtutem pertinet tenere, medium in passionibus. Tristitia autem quæ in appetitu sensitivo pœnitentis consequitur ex displicentia uoluntatis, passio quedam est. unde moderanda est secundum uirtutem, & eius superfluitas est uitiosa: quia inducit in desperationem: quod significat Apostolus ibidem dicens; ne maiori tristitia absorbeat, qui eiusmodi est. & sic consolatio, de qua ibi Apostolus loquitur, est moderatiua tristitiæ, non autem totaliter ablatiua.

ARTICVLVS X.

Utrum sacramentum pœnitentiæ debeat iterari.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quod sacramentum pœnitentiæ non debeat iterari. dicit enim Apostolus Heb. 6. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & gustauerunt caeleste donum, & participes sunt facti Spiritus sancti, & prolapsi sũt, renouari rursus ad pœnitentiam: sed quicumque pœnituerunt, sunt illuminati, & acceperunt donum Spiritus sancti. ergo quicumque peccat post pœnitentiam, non potest iterato pœnitere.

¶ 2 Præterea. Ambrosius * dicit in lib. de pœnitentia: reperitur qui sæpius agendam pœnitentiam putant, qui luxuriantur in Christo. nam si uere pœnitentiam agerent, iterandam postea non putarent: quia sicut unum est baptisma, ita una est pœnitentia; sed baptisimus non iteratur. ergo nec pœnitentia.

¶ 3 Præter. Miracula, quibus dominus infirmitates corporales sanauit, significant sanationes spiritualium infirmitatum, quibus scilicet homines liberantur a peccatis: sed nõ legitur quod dominus aliquem cetum bis illuminauerit, uel quod aliquem leprosum bis mundauerit, aut aliquem mortuum bis suscitauerit. ergo uidetur, quod nec alicui peccatori bis per pœnitentiam ueniã largiatur.

¶ 4 Præter. Greg. * dicit in Ho. Quadragesimæ, pœnitentia est, antea facta peccata deslere, & flenda iterum non committere. & Isido. † dicit in libro de summo bono. Irrisor est & non penitens, qui adhuc agit quod pœnitet. si ergo aliquis uere pœniteat, non iterum peccabit. ergo non potest esse, quod pœnitentia iteretur.

¶ 5 Præ. Sicut baptisimus habet efficaciam ex passione Christi, ita & pœnitentia: sed baptisimus non iteratur propter unitatem passionis & mortis Christi. ergo pari ratione nec pœnitentia iteratur.

¶ 6 Præter. Ambr. * dicit, quod facilitas ueniẽ, incentiuum

in li. de uera & falsa pœnitentia. c. 13. si. to. 4. li. 2. ex c. 3. 9. & 9. haberi pot. to. 5.

4. dif. 14. q. 1. ar. 4. q. 3. & 2. 5. q. 2. & 8. 2. b. 6.

in li. de pœnitentia. c. 10. post me. ro. 1.

Ho. 14. in euang. post me. illius. li. 2. ca. 1. in prin. & hetur de pœnitentia. di. 3. c. Irrisoria.

Hoc habet

